

Сенчило-Татліліоглу Надія 

кандидат філологічних наук, доцент,

кафедра туристичного супроводу,

Університет Ататюрка,

м. Ерзурум, Туреччина

ifyc22@ukr.net

ЧИТАННЯ У ЦИФРОВУ ЕПОХУ: ВПЛИВ ЕЛЕКТРОННОГО ТЕКСТУ НА СПРИЙНЯТТЯ ЛІТЕРАТУРИ

Анотація. *Новітні технології трансформують процес читання та сприйняття художнього тексту. Цифрові формати, гіпертекст, мультимедійні елементи та інтерактивні можливості змінюють традиційні стратегії взаємодії читача з літературним твором. У роботі розглядаються когнітивні аспекти реценції літератури в цифровому середовищі, зокрема порівняння друкованих і електронних текстів, а також вплив цифрових технологій на процеси розуміння та інтерпретації.*

Ключові слова: електронний текст, читання, сприйняття тексту, мультимедійні елементи.

Annotation. *The latest technologies are transforming the process of reading and perceiving a literary text. Digital formats, hypertext, multimedia and interactive features are changing the traditional strategies of interaction between the reader and a literary work. The paper examines the cognitive aspects of the reception of literature in the digital environment, in particular the comparison of printed and electronic texts, as well as the impact of digital technologies on the processes of comprehension and interpretation.*

Key words: *electronic text, reading, text perception, multimedia elements.*

Вступ. У сучасному світі взаємодія людини з текстом змінилася завдяки цифровим технологіям. Традиційне читання друкованих книг поступово доповнюється, а в деяких випадках і витісняється електронними форматами. Це викликає численні дискусії щодо когнітивних особливостей сприйняття тексту, а також впливу цифрових носіїв на процеси розуміння, запам'ятовування та інтерпретацію літератури. Зміна носія тексту впливає не лише на швидкість та глибину сприйняття інформації, а й на взаємодію читача з текстом, його емоційне залучення та здатність до критичного осмислення. Електронні ресурси надають нові можливості, такі як інтерактивність, мультимедійне доповнення та швидкий доступ до великого обсягу даних. Водночас, вони можуть змінювати характер читання, скорочуючи увагу та сприяючи поверхневому засвоєнню інформації. Вивчення цих аспектів є ключовим для розуміння того, як сучасні технології впливають на літературну комунікацію та когнітивні процеси читачів.

Метою роботи є аналіз досліджень, у яких висвітлюються особливості сприйняття літературних текстів у цифрову епоху; розглядання впливу електронного формату на когнітивні процеси читання, запам'ятовування та емоційне залучення.

На основі опрацьованого матеріалу порівнюється ефективність сприйняття тексту на друкованих і цифрових носіях.

Результати дослідження.

Фізичні аспекти читання та їхній вплив на когнітивне сприйняття

Друкований текст ми сприймаємо інакше, ніж електронний. Це можна легко перевірити на власних відчуттях. Це пов'язано з тим, що сприйняття діджиталізованого тексту залежить від багатьох додаткових аспектів, наприклад, від яскравості екрану, швидкості прокручування, наявності додаткових функцій та інших технічних можливостей. Фізична взаємодія з книгою (перегортання сторінок, тактильний контакт, відчуття фізичних особливостей книги) створює додаткові когнітивні орієнтири, які допомагають краще структурувати інформацію та полегшують запам'ятовування.

Дослідження Дж. Нойеса та К. Гарланда підтверджує, що фізичні характеристики тексту (паперовий носій або екран) впливають на процес читання та рівень концентрації [3]. Дослідники В. Іванов та В. Іванова зазначають, що електронні тексти містять нелінійні структури (гіпертексти), які передбачають одночасне сприйняття інформації у різних форматах, і це впливає на процес читання та рівень концентрації [5]. Під час читання електронної книги мозок сприймає інформацію інакше: через відсутність фізичних маркерів текст в електронному вигляді сприймається менш структуровано. Прокручування сторінок замість перегортання може ускладнювати формування просторового сприйняття структури тексту, електронний текст не статичний як у книзі, він – рухливий, а це однозначно впливає на запам'ятовування змісту та ключових моментів тексту.

Глибина розуміння та когнітивне навантаження

Читання друкованого тексту зазвичай асоціюється з глибшим рівнем розуміння. Це пояснюється тим, що друкований текст зазвичай сприяє повільнішому, зосередженішому читанню, що сприяє кращому осмисленню інформації. У свою чергу, цифровий текст часто спонукає до швидкого перегляду (сканування) замість глибокого аналізу, як наслідок текст сприймається поверхнево. Дослідження Дж. Нойеса та К. Гарланда виявили, що контраст, яскравість та частота оновлення екрану можуть негативно впливати на запам'ятовування прочитаного [3]. Це свідчить про те, що фізичні параметри електронних пристроїв можуть негативно впливати не лише на зір читача, але й підвищувати когнітивне навантаження під час читання. Саме тому когнітивне навантаження є надважливим фактором в процесі сприйняття інформації. Читання з екрана швидше викликає втому очей, а також потребує додаткових когнітивних ресурсів зокрема і через необхідність фільтрації зайвої інформації (блиск, яскравість, спливаючі вікна, гіперпосилання, реклама тощо). У друкованому тексті відсутні такі відволікаючі елементи, вони відповідно не впливають на розосередження уваги читача.

У процесі читання на папері формуються когнітивні мапи, які допомагають орієнтуватися у тексті. Контекстуальні опори, такі як заголовки, ілюстрації та виділення тексту, сприяють кращому запам'ятовуванню. В електронних текстах відсутність фізичних маркерів може ускладнювати створення таких мап, що впливає на сприйняття та запам'ятовування інформації [2].

Дослідження, проведене норвезькими нейробіологами, показало, що письмо від руки активує певні ділянки мозку, сприяючи кращому навчанню та запам'ятовуванню інформації. Це свідчить про те, що фізична взаємодія з текстом може сприяти глибшому розумінню [8]. С. Ебрагімі зауважує, що не зважаючи на схожість із процесом читання на папері, цифрові інструменти для читання змінюють динаміку стосунків між читачем, текстом та іншими факторами, які впливають на процес читання [1, с. 112]. Таким чином цифрові технології зберігають основні принципи читання, але змінюють взаємодію читача з текстом та зовнішніми факторами, впливаючи на сприйняття й розуміння змісту.

Запам'ятовування та когнітивні стратегії

Пам'ять відіграє ключову роль у процесі читання. Електронні тексти можуть сприяти швидкому знаходженню інформації завдяки функції пошуку, але у той же час така зручність може знижувати довготривале запам'ятовування, оскільки людина покладається на можливість повернутися до інформації, а не на власну пам'ять. У статті О. Томчаковського «Підходи до вивчення полікодових текстів» розглядається взаємодія вербальних і невербальних елементів, що може впливати на процеси запам'ятовування та розуміння інформації [7]. Дослідження, проведене В. Андрусяком та В. Кравченком, не виявило значущих відмінностей у спектральній потужності мозкової активності під час читання паперових та електронних книг. Однак, було помічено, що чоловіки краще засвоювали науковий текст одразу після читання, незалежно від носія [4]. Це свідчить про те, що індивідуальні особливості можуть відігравати роль у сприйнятті інформації з різних носіїв.

Дослідження показують, що люди, які читають друкований текст, краще запам'ятовують основні ідеї та послідовність подій, ніж ті, хто використовує електронні носії. Це пов'язано з тим, що друкований текст дозволяє створювати міцніші когнітивні зв'язки через фізичну взаємодію з книгою.

Вплив мультимедійних елементів

Цифровий формат тексту часто доповнюється мультимедійними елементами: відео, анімаціями, інтерактивними посиланнями. Це може як підвищувати залученість читача, так і відволікати його увагу від основного змісту. У дослідженні «Сучасні підходи до формування англомовної компетентності учнів, використовуючи інтерактивні методи та цифрові ресурси» аналізується вплив мультимедійних елементів на сприйняття та розуміння тексту, і автори підкреслюють як позитивні, так і негативні аспекти їх використання [9]. Надлишок мультимедійних вставок може розсіювати увагу, підвищувати когнітивне навантаження та уповільнювати глибоке осмислення тексту.

У традиційному друкованому тексті відсутні мультимедійні елементи, тому він сприяє глибшому аналітичному підходу до читання. Однак заради справедливості варто зазначити, що традиційна книга також змінюється, яскравим прикладом є дитяча література. Н. Сенчилولو-Татліліоглу, Т. Дячук та С. Литвинська зауважують, що у боротьбі з різними візуальними викликами: від телевізійних мультиків до інтернету та пікселів, дитяча книжка все більше наповнюється інтерактивними елементами і перестає бути традиційною. Видання для дітей перетворюються на деталізовані інтерактивні розповіді, що максимально впливають на сенсорні відчуття дитини та навіть поєднуються у деяких випадках з віртуальною реальністю [6, с. 212]. Однозначно такий підхід до створення літератури впливає на емоційні відчуття читача. Тому баланс між текстовою та мультимедійною інформацією є ключовим для ефективного сприйняття.

Висновки. Отже, проаналізовані дослідження доводять, що цифрові технології суттєво впливають на традиційні способи читання та сприйняття

літератури. З одного боку, вони сприяють швидшому доступу до текстів, інтерактивній взаємодії з контентом, таким чином, розширюючи можливості освіти. З іншого боку, такі зміни можуть призводити до поверхневого сприйняття літературного тексту та втрати глибини інтерпретації. Баланс між друкованими та електронними форматами є важливим викликом для сучасної літературної культури. Дослідження підкреслюють важливість врахування фізичних характеристик носія тексту при аналізі процесу читання та концентрації.

Обидва формати тексту мають свої переваги та недоліки у контексті когнітивного сприйняття. Друкований текст сприяє кращій концентрації, глибшому розумінню та запам'ятовуванню, тоді як електронний текст надає зручність, доступність та інтерактивні можливості. Оптимальним підходом може бути поєднання двох форматів залежно від мети читання: друковані книги для аналітичного опрацювання інформації, а цифрові – для швидкого доступу та пошуку даних.

Список використаних джерел

1. Ebrahimi S. (2016). Effect of Digital Reading on Comprehension of English Prose Texts in EFL/ESL Contexts. *International Journal of English Language and Literature Studies*. Vol. 5 (2). Pakistan : Pak Publishing Group, P. 111–117.

2. Li L., Chen G., Yang S. (2013). Construction of cognitive maps to improve e-book reading and navigation. *Computers & Education*. No. 60. Oxford : Elsevier Science Ltd, p. 32–39.

3. Noyes J. M., Garland K. J. (2003). VDT versus paper-based text : Reply to Mayes, Sims and Koonce. *International Journal of Industrial Ergonomics*. Vol. 31. P. 411–423.

4. Андрусак В., Кравченко В. (2017). Електроенцефалографічні кореляти засвоєння інформації при читанні тексту з паперових та електронних носіїв. *Вісник Черкаського університету. Серія «Біологічні науки»*. № 1. С. 3-10.

5. Іванов, С., Іванова Л. (2016). *Інтелект і медіаінформаційна компетентність*. Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету. № 2. С.179-188.
6. Сенчило-Татліліоглу Н.О., Дячук Т.М., Литвинська С.В. (2022). Від малюнка до інтерактивності: дитяча книга на початку ХХІ століття. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. № 50. С. 208-213. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/50-32>
7. Томчаковський О. (2024). Підходи до вивчення полікодових текстів. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. № 5. С. 190-195. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.5.1/32>
8. Ходоренко А. (2020). Чому письмо від руки корисне для дітей. URL: <https://life.nv.ua/ukr/kids/diti-ta-pismo-vid-ruki-50115499.html> (дата звернення: 25.02.2025).
9. Якубська, Я., Рябушко, О. (2023). Сучасні підходи до формування англомовної компетентності учнів, використовуючи інтерактивні методи та цифрові ресурси. *Universum*. № 3. С. 218-225.